valiti R., avalik töötamisvõimalus võeti ja kongresside pidamine mõneks ajaks keelati, võttis kogu karskusliikumine värske hoo, mille mõjul ka avalik arvamine muutus järjest karskusmeelsemaks. R. kirjutas ise rohkesti karskuse alalt ja leidis oma toimetatud Eesti Karskuse Seltside aastaraamatuile (1900 05) hulga kaastöölisi noorte haritlaste seast. 1906. a. alates, mil jälle võidi kongresse pidada, oli R. neil oma kõnedega ja osavõtuga läbirääkimisist (aa 1906–09) kandvamaks isikuks, nagu kesktoimkonnaski, mis a. 1907 sai seadusliku kinnituse. Ühes J. Tõnisson'iga põhjendas R. nüüd karskuse kui rahva elumõtte, kui abinõu rahva tõulise tervise ja kahaneva elujõu alalhoiuks. Kui 1910. a. karskuskongressi järel, millele R. haiguse pärast saatis oma kõned kirjateel, enam ei lubatud sääraseid kokkutulekuid, võttis R. enda peale kuukirja »Karskuselehe« toimetamise, mis aa. 1911—13 ilmus esialgu kahe- ja kolmekordse numbrina ja täielikult hakkas käima a. 1914. R.-i haigluse ja tulunduslikkude raskuste pärast jäi ajakiri a. 1915 seisma. A. 1917 lahkus R. kesktoimkonnast, jäädes selle auesimeheks. — Ka R.-i karskussisulistes kirjutistes on ajalooline element tugevasti esindatud.

R.-i tähtsamad aja- ja kultuurloolised tööd on: Eesti Piibli ümberpanemise lugu (Tartu, 1889, II tr. 1890), Kullakaevajad (EÜS-i alb. I, 1889, ilm. ka kogus »Kivid ja killud«, 1907), Das älteste Denkmal d. estn. Schriftthums (SB GEG 1890), Der *Codex livoesthonicus* (*ibid.* 1892 ja 1894), Zwei altestnische Schriftdenkmäler (*ibid.* 1893), Kunas ja kudas hakkasivad meie esivanemad põldu harima? (Post. 1893, nr. 136 jj.), Ed. Ahrens (EÜS-i alb. II, 1894), Eesti kirjanduse hommikul (*ibid.*), B. G. Forselius (EÜS-i alb. III, 1895), Kuidas priius meile tuli (*ibid.*), Koduloomad (Post. 1897), Hariduseloolised pildid I—XII (Post. 1897—99), B. Gilden (Sirvilauad 1899), Ignati Jaak (*ibid.*), Eine katholischestn. Zauberformel (SB GEG 1898), Fr. R. Fählmann (EÜS-i alb. IV, 1899), Kivid ja killud I—X (Post. 1899—1901), J. Jung (EÜS-i alb. V, 1900), Eesti muinasusk (*ibid.*), XIX a. s. Eesti rahva elus (Sirvil. 1901), Eine Stockholmer u. eine Dorpater Handschrift des revalestn. Neuen Testaments (SB GEG 1900), Ein altestn. Schriftdenkmal a. d. 16. Jahrh. (SB GEG 1901), Kr. J. Peterson (EÜS-i alb. VI, 1901), Pildid Põhja sõjast (Sirvil. 1902), Eesti põllutöö ajalugu (-Post 1901), Eesti sepis (Post. 1902, ilm. ka eriraamatuna), Kreutzwaldi sajas sündimisepäev (Sirvil. 1904), Dem Andenken Fr. R. Kreutzwalds (FUF III, 1904), Joh. Ferd. Wiedemann (Sirvil. 1906), A. Verginiuse surma mälestuseks (Sirvil. 1907), Kolm sammukest rändamise teed (*ibid.*), Kivid ja killud I (Tartu, 1907), Eesti rahva haridusejärg iseseisvuse aja lõpul (E. Kirj. 1908—09), Missuguste teede kaudu tuli meile kultura? (Sirvil. 1909), K. A. Hermann (E Kirj. 1909), Kalevipoja »esiandeks« (E. Kirj. 1911), Tütar vette! (E. Kirj. 1910), Jaan Adamson (Eesti Kultura II, a. 1913, ilm. ka eriraamatuna samal a.), Eesti rahva usuelu 1587 (E. Kultura IV, 1915), J. V. Jannseni elutöö (E. Kirj. 1916), J. Bergmann (*ibid.*), Seitsesada aastat kulturatööd (Sirvil. 1917), Eesti kohanimed (E. Kirj. 1909—10, 1913, 1916), Eestimaa (E. Kirj. 1911), Die estn. histor. Literatur (aasta ülevaated 1894.–1903. a. kohta A. Poelchau' ja hiljemini A. Feuereisen'i toimetatud aastaraamatuis »Die Livländ. Geschichtsliteratur«), Ajaloo-kirjandus (aasta-ülevaated 1908.—10., 1912.–13. a. kohta Eesti Kirjand. Seltsi aastaraamatuis I—III, V, VI). — R.-i toimetusel on ilmunud: 39 Estn. Predigten v. G. Müller a. d. Jahren 1600 06 (Verh. GEG XV, 1891), J. Rossihnius, Südestn. Uebersetzung d. Luther. Katechismus (Verh. GEG XIX, 1898), 10 estn. Predigten a. d. Mitte d. XVII Jahrh. (*ibid.* XX, 1900), Kalevipoeg, a. d. Estnischen übertr. v. F. Löwe (Tall., 1900) »Eesti Kultura« I—V (»Postimehe« kirjakogu, Tartu, 1911–15). — Karskuse alalt on R. avaldanud rea brošüüre ja artikleid ajakirjanduses, karskusseltside aastaraamatuis j. m. Neid kui ka tema rohkearvulisi politilisi artikleid »Postimehes« pole siinkohal võimalik üksikasjalisemalt loendada. Tema karskusartikleist ja -brošüürest nimetatagu näiteks: Meie kõrtside ajalugu (Post. 1898), Kitsa purde pääl (E. Karskusseltside aastaraamat VI, 1902), Kumb võidab? (*ibid.* VII, 1903), Kas maasool? (*ibid.* VIII, 1905), Karskuse mõte (Tartu, 1907), Mitte jätta (Karskuseleht 1911) j.m.

Andmed R.-ist säilinud pabereist; suulised teated R.-i abikaasalt; Post. album, eriti lk. 229—31; Eesti Kirjand. Seltsi aastaraamatud 1908—13; J. Tõnisson, V. R.-i 50. sündimise päeva puhul (E. Kirj. 1911); *idem*, V. R. † (Post. 1917, nr. 106); A. Jürgenstein, V. R.-i elust (*ibid.*); P. Põld, V. R. kui haridustegelane (Post. 1917, nr. 107); V. Ernits, V. R. † (Sirvilauad 1918, lk. 3–27); J. Kõpp, V. R. ajaloolasena (Ajalool. Ajakiri 1924, nr. 1); V. R.-i mälestuseks (Tartu, 1924); V. Ernits, V. R. Eesti rahva tõutervise küsimuse käsitajana (Post. 1924, nr. 61); H. Tõramaa (Helmi Neggo), V. R.-i isik (Post. 1919, nr. 249); Post. 1920, homm. väljaanne, nr. 6, 1920, nr. 76; J. Kõpp, Eesti Üliõpil. Seltsi ajal. I (1925).

P. P.

REINTHAL, Carl Gottlieb, vaimulik ja